

Raport științific sintetic

privind implementarea proiectului în perioada 1 ianuarie 2015 – 31 decembrie 2015

PNII-ID-PCE-2011-3-1010 *Reînnoirea Esteticii: de la artă la viața cotidiană*

Director de proiect: Prof.dr. Dan Eugen Rațiu

Proiectul vizează revizuirea conceptelor și metodelor esteticii filosofice și extinderea domeniului său de aplicare către arii ale vieții cotidiene care au fost neglijate de abordările tradiționale sau analitice. În anul 2015 au fost desfășurate următoarele activități (A) prevăzute în planul de realizare a proiectului¹, pe două linii de cercetare (LC): **LC2 Situații sociale estetice și tehnici ale sinelui: corp și modă:** A 1.1 Construcție metodologică: evaluarea instrumentelor metodologice, în scopul identificării celor adecvate pentru obiectivele acestei linii de cercetare; identificarea populației-țintă și a metodologiei de testare. **LC3 Aplicarea teoriilor estetice la politica culturală și managementul artelor/cultural:** A 2.1 Construcție teoretică: dezvoltare de noi concepte care încorporează principiile esteticii și „cunoașterii estetice” pentru aplicații specifice în domeniul managementului cultural și al politicii artelor. *Etapă intermediară:* perfecționarea instrumentelor (concepte, metode), pentru examinarea cazului politicii și managementului artelor prin prisma principiilor estetice în formularea de aplicații concrete.

Obiectivele științifice (O) propuse pentru anul 2015 au fost îndeplinite conform activităților de cercetare corespondente, respectiv: **LC2-O1:** *Crearea – pe baza rezultatelor teoretice anterioare – a unor instrumente metodologice vizând identificarea unor pattern-uri de tehnici de inventare de sine prin corp și modă, și aplicarea acestora la studiul unei comunități artistice.* **LC3-O2:** *Dezvoltarea unei estetici „orientate-spre-acțiune” (noi concepte, metode avansate) pentru extinderea în continuare a cercetării și aplicațiilor în ariile managementului artelor și politicii culturale, care să răspundă mai bine problemelor și provocărilor din domeniile economic și politic.* Ambele obiective vor continua în anul 2016, în urma revizuirii planului de realizare a proiectului*.

La realizarea obiectivelor științifice și activităților corespondente – inclusiv difuzarea rezultatelor prin conferințe și publicații – au participat toți membrii actuali ai echipei de cercetare: Dan Eugen Rațiu, director de proiect, și trei tineri cercetători, post-doctorand Ștefan Sebastian Maftei, post-doctoranda Ileana Nicoleta Sălcudean și Cristian Hainic (doctor din 2014).

Indicatorii de performanță propuși pentru anul 2015 în ceea ce privește publicarea/acceptarea/evaluarea articolelor (*1 articol propus spre publicare în volum colectiv*) și la participările la conferințe (*1 conferință internațională și 1 conferință națională*) au fost îndepliniți integral și chiar

¹ Activitățile 10.2 și 12.2 din cadrul Obiectivelor inițiale LC2-O10 și LC3-O11 au fost transferate în anul 2016, în urma reducerii finanțării pentru anul 2015 (cf. Anexa IV la Contract).

depășiți. Au rezultat 3 publicații noi, dintre care: 1 articol acceptat spre publicare în revistă indexată ISI-AHCI și 2 articole acceptate spre publicare în volume colective la edituri internaționale de prestigiu. În toate cazurile există *“acknowledgments”* ale sprijinului CNCS-UEFISCDI. De asemenea, în anul curent au mai fost publicate articole acceptate în 2014: 1 în revistă indexată ISI-AHCI, 1 articol publicat în revistă indexată BDI-EBSCO/ProQuest, și 1 recenzie în revistă indexată BDI-EBSCO/ProQuest, raportate anterior (cf. ANEXA). Difuzarea rezultatelor cercetării în comunitatea științifică a fost realizată și prin 7 participări cu lucrări la conferințe internaționale prestigioase, cu proceduri riguroase de selecție/*peer-review* (Norvegia, Serbia, Cehia, România – Timișoara), și 4 participări cu lucrări la conferință națională, precum și prin organizarea celei de-a patra ediții a Conferinței naționale *Estetică și Teorii ale Artelor* (cf. ANEXA). Ca dovezi de recunoaștere internațională a membrilor proiectului menționăm și că D.E. Rațiu a organizat, în calitate de președinte al rețelei europene de cercetare ESA-RN2, sesiunea Research Network Sociology of the Arts din cadrul *12th Conference of the European Sociological Association* (Praga); de asemenea, D.E. Rațiu a participat ca membru în Consiliul științific al *7th Conference of the European Society for Aesthetics* (Dublin), prin *peer-review*/selecție lucrări și prezidarea unor sesiuni ale conferinței.

Activitățile de cercetare A1.1 (aferele O1) desfășurate pe linia **Situații sociale estetice și tehnici ale sinelui: corp și modă** au vizat, pe de o parte, moda și diverse reprezentări cotidiene, având ca scop exersarea și evaluarea unor instrumente teoretice-metodologice pentru identificarea unor *pattern*-uri de tehnici de construcție a sinelui, adecvate contextului local, iar pe de altă parte, formularea unui cadru filosofic adecvat de analiză a „situațiilor sociale estetice”.

Astfel, D. E. Rațiu a cartografiat un teritoriu anterior neexplorat de experiențe din viața cotidiană – îmbrăcăminte/modă, maniere și obiceiuri corporale, redade în reprezentări artistice sau documentare –, investigând rolurile lor în procesul social de formare a identității în Transilvania (în secolele 18-19). Scopul acestei abordări istorice a fost de a înțelege modul specific în care identități multiple au apărut ca efecte ale practicilor de supunere și control asupra oamenilor în viața de zi cu zi, care au fost încorporate, reproduse și reprezentate în diverse forme vizibile, cotidiene. Modelele teoretice utilizate/evaluate au fost filosofia identității sau a „construcției sinelui” a lui Charles Taylor, care pune accent pe fundalul relațiilor sociale și dialogice cu ceilalți, și filosofia lui Michel Foucault care dezvăluie formarea subiectului/subiectivității ca un continuu proces istoric specific, dar care caracterizează toată viața socială structurată de relații de putere. În acest cadru teoretic, cercetarea a arătat cum manierele, îmbrăcăminte/moda și producția și utilizarea de imagini artistice sau documentare au luat parte la „interacțiunea dintre identitate și putere” și au exprimat și reflectat procesul de formare a identității sau de modernizare. Departe de a fi irelevante, aceste practici de zi cu zi pot pune în lumină natura specific „disciplinară” a acestui proces modern, precum și unele

rezistențe la omogenizare și uniformitate. Concluzia cercetării este aceea că, dacă poate fi utilizată o înțelegere largă a culturii ca incluzând „practici disciplinare” și „tehnologii de putere” (Foucault), trebuie ținut cont de asemenea de caracterul lor distinct în teritoriul și timpul explorate, Transilvania secolelor 18-19. Deosebirea ține de particularitățile și complexitatea relațiilor de putere: amestecul de ordini pre-moderne și moderne în curs de desfășurare până în sec.19, precum și dependențele suprapuse din acest teritoriu. Această diferență a fost explorată prin conceptul de *in-disciplină* sau *disciplină-altfel*, care surprinde faptul că, în Transilvania, politicile pe termen lung de excludere a unei părți a populației din viața civilă și instituțiile disciplinare (școala, armata etc.) au convers în cazul acesteia, în sens invers, spre diminuarea/convertirea puterii disciplinare moderne „interne”, „productive” – aceea care lucrează în indivizi și contribuie la (auto)producerea lor ca „disciplinați” (Foucault). Această idee deschide o interpretare alternativă a modurilor de (auto)construcție a „subiectivităților și subiecților individuali” în Transilvania. Aceste moduri au fost schițate aici prin intermediul unor micro-narațiuni implicând ciocnirea dintre individualitatea modernă occidentală și ceea ce a fost frecvent văzut prin lentila exotismului ca „bunul sălbatic”. În contrast cu interpretările exoticiste, aceste micro-povestiri legate de îmbrăcăminte/modă, jurnale (vizuale) ale călătorilor străini și diverse reprezentări artistice locale, au permis cartografierea diverselor moduri în care practici cotidiene au funcționat în construcția socială a identităților/subiec(tivită)ților și au jucat un rol în procesul disciplinar de modernizare sau, dimpotrivă, au constituit spații de rezistență. Rezultatele cercetărilor pe această linie au fost prezentate de D.E. Rațiu într-un workshop internațional la Universitatea din Oslo și la conferința națională *Estetică și Teorii ale Artei* (cf. ANEXA).

Șt. Maței a continuat activitățile de cercetare a „situațiilor sociale estetice”, având ca scop să arate nu doar că fenomene și practici sociale, situații aparent neutre pot deveni obiecte de studiu ale noilor teorii estetice ale cotidianului, ci și de ce și pe ce bază teoretico-filosofică – respectiv modelul numit aici „environmental”. Cercetarea a vizat situațiile sociale estetice ca elemente ale „comunicării ambientale”, temă dezvoltată în fenomenologia estetică a lui Arnold Berleant. Pornind de aici, s-a urmărit o linie de analiză în descendență istorică a experienței estetice cotidiene, care pornește cel puțin de la fenomenologia estetică a începutului de secol 20 și de la abordările pragmatiste ale lui Dewey. Evaluând abordări mai ample ale relației dintre estetică și științele naturii, cum e cea a lui Timothy Morton – care caută să surprindă chiar apariția esteticii în secolul al 18-lea pornind de la o reacție la adresa articulării științifice a conceptului de *natură* –, s-a putut remarca un cadru conceptual comun întregului romantism filosofic, unde conceptul de „natură” este recuperat în cheie estetică și „environmentalistă” *avant la lettre*, fapt ce sugerează un model interpretativ comun al disciplinelor non-științifice în relație cu natura, model numit aici „environmental”. Concluzia e aceea că acest model interpretativ a făcut posibilă dezvoltarea unui concept particular al

experienței estetice, ce se dezvoltă inclusiv în fenomenologie sau în pragmatismul lui Dewey, influențând direct „modelul ecosistemic” al lui Berleant, care extinde abordarea „environmentalistă” a naturii la nivelul experienței umane înseși; de aici și consecințele la nivelul hermeneuticii fenomenelor sociale și politice, pe care Berleant le pune în legătură cu experiența estetică cotidiană. Rezultatele cercetării au fost diseminate de Șt. Maftai într-un articol acceptat spre publicare într-un volum colectiv la editură internațională, 2 comunicări internaționale la Universitatea Tehnică din Praga și la Universitatea de Vest din Timișoara, și o comunicare națională la UBB Cluj (cf. ANEXA).

În anul 2015 au continuat activitățile de construcție teoretică pe linia ***Aplicarea teoriilor estetice la politica culturală și managementul artelor/cultural***, având ca scop dezvoltarea unor concepte și metode bazate pe principiile esteticii și „cunoașterii estetice”, pentru cercetarea aplicativă în ariile managementului artelor și politicii culturale. Activitățile de cercetare desfășurate de D.E. Rațiu au vizat în această etapă intermediară perfecționarea instrumentelor esteticii practice (concepte, metode) schițate în etapa anterioară, pentru formularea de aplicații concrete în analiza vieții cotidiene în organizații. Rezultatele cercetării pe această linie au fost prezentate de D.E. Rațiu într-o conferință internațională la Universitatea Tehnică din Praga. De asemenea, 1 articol este acceptat într-un volum colectiv care urmează a fi publicat la o editură internațională (cf. ANEXA).

Pe aceeași linie de cercetare, N. Sălcudean a continuat și aprofundat cercetările anterioare, pornind de la categoriile cercetării esteticii organizaționale (Taylor și Hansen) și de la premisa că arta și estetica remodelează „calea de a cunoaște o organizație” (Carr). Obiectul cercetării aplicative a fost centrul de artă contemporană din Cluj-Napoca, Fabrica de Pensule, urmărindu-se aspecte legate de *leadership*-ul estetic, precum și experiența cognitivă și senzorială cotidiană a celor implicați, și expunând experiența unei „etnografii estetice”. O primă concluzie este că Fabrica de Pensule creează “un imaginar central” (Castoriadis), atât prin aducerea în lumină a unei memorii a trecutului (reconversia unui spațiu comunist) cât și prin dobândirea unui rol de lider în arta contemporană – prin tipul de rețea dezvoltat de acest spațiu spontan, contextual. Au fost realizate și interviuri cu trei categorii de persoane implicate în Fabrica de Pensule – persoane din management, artiști și participanți la evenimente –, care au dus la concluzia că experiențele cognitive și senzoriale (vizuale, auditive, olfactive) ale celor care folosesc sau au contact cu spațiul Fabricii de Pensule sunt diferite, în funcție de rolul și implicarea persoanelor respective, de tipul de activitate, de interacțiunea cu spațiul, de puterea de decizie legată de spațiu. Prezența acestor persoane a fost observată și prin “inteligenta sentimentelor” (Witkin) și prin efecte simbolice, incursiunea în cadrul Fabricii de Pensule fiind un fel de “etnografie estetică” (Warren), care a îmbinat verbalul cu vizualul/imaginile, dar a antrenat și alte simțuri (olfactiv, tactil, auditiv), în încercarea de a provoca interlocutorii la o experiență similară, chiar în fluxul unei zile obișnuite, într-un spațiu familiar pentru ei. Rezultatele

cercetării desfășurate de N. Sălcudean au fost prezentate la conferința internațională de la Universitatea Tehnică din Praga și la conferința națională Estetică și teorii ale artei (cf. ANEXA).

În anul 2015, Cristian Hainic a continuat să desfășoare activități de cercetare pe linia **LC1 Estetica vieții cotidiene și arta contemporană: reînnoirea conceptelor și metodelor**, aprofundând și extinzând cercetările anterioare. Acestea au avut ca scop dezvoltarea a noi concepte și arii de cercetare în estetica vieții cotidiene, pe baza conceptelor heideggeriene. În concordanță cu obiectivele îndeplinite în anii anteriori, cercetarea din acest an s-a focalizat pe identificarea fundalului ontologic pe care o reorientare a esteticii către acțiune poate fi efectuată. În acest sens, domeniul de cercetare avut în vedere a fost fenomenologia continentală a artei, cu aplicații la influențele heideggeriene asupra dezbaterilor actuale din estetica vieții cotidiene. În lucrările publicate în această perioadă de raportare a fost stabilită măsura în care fundamentarea ontologică a artei întreprinsă de Heidegger este aplicabilă și obiectelor cotidiene, numite „lucruri” atunci când sunt gândite în cheie ontologică. Conceptul principal pentru a indica raportarea ontologică la lume este cel de „tetradă”, sau *das Geviert*. A fost întreprinsă o amplă analiză conceptuală pentru a arăta că în experiența ontologică a unui obiect cotidian ieșim din relațiile ontice către alte „simple obiecte” și căpătăm acces la o parte a structurii lumii pe care respectivul obiect cotidian o face posibilă prin capacitatea sa de a inspira încredere (*die Verlässlichkeit*). Concluzia cercetării efectuate este că „utilizarea” obiectelor cotidiene fără a ne apleca ontologic asupra lor nu înseamnă că puțința lor de a inspira încredere nu mai există, ci pur și simplu că acceptăm să fim puși în contact cu adevărul pe care lucrurile cotidiene îl poartă *într-un mod tacit*. În fapt, cercetarea stabilește că, din punct de vedere heideggerian, aceasta este chiar principala modalitate în care ne raportăm la cotidianitate de obicei. Atunci când obiectele cotidiene nu mai sunt utilizate în mod tacit, ci ne întrebăm asupra modalității în care ne conferă posibilitatea de a desfășura viața noastră zilnic și factic (de exemplu, când obiectele se strică), este pusă posibilitatea de a avea o experiență ontologică a acestor obiecte, devenite astfel lucruri. Rezultatele cercetării din acest an au fost diseminate de C. Hainic într-un articol acceptat spre publicare în revistă indexată ISI-AHCI, o comunicare internațională la Universitatea Tehnică din Praga și o comunicare națională la UBB Cluj; de asemenea, au fost publicate rezultate ale cercetării anterioare, 1 articol în revistă indexată ISI-AHCI, 1 articol în revistă indexată BDI, precum și o recenzie de carte în revistă indexată BDI (cf. ANEXA).

**Director proiect,
Prof. dr. Dan Eugen Rațiu**

http://hiphi.ubbcluj.ro/reinnoirea_esteticii/

20 nov. 2015

ANEXA.

Rezultatele valorificării și difuzării naționale și internaționale a cercetării: publicații și conferințe

Publicații noi 2015:

Articole acceptate în reviste indexate ISI: 1

1. Hainic, Cristian. 2015. „On Overcoming the Ontic Interpretation of Heidegger’s Fourfold”, *Revue Roumaine de Philosophie*, vol. 59, nr.2, 21 p. ISSN: 1220-5400 (ISI-AHCI journal)

Capitole acceptate spre publicare în cărți la edituri de prestigiu internațional: 2

2. Rațiu, Dan Eugen. 2015. „Everyday Aesthetic Experience: Exploring Applications for a Practical Aesthetics”, in: *Experiencing the Everyday*, edited by Carsten Friberg and Raine Vasquez, Aarhus: NSU-Aarhus University Press, 25 p. (acceptat spre publicare /apariție 2016)

3. Maftai, Ștefan-Sebastian. 2015. „The ‘environmental’ model as a philosophical framework for analyzing everyday aesthetics as environmental communication”, în: *Communication and Education in the Knowledge Society*, edited by Claudiu Mesaros and Maria Micle, Trivent Publishing, Budapest, 15 p. (acceptat spre publicare /apariție 2016)

Publicații – actualizare 2015:

Articole publicate în reviste indexate ISI: 1

1. Hainic, Cristian. 2015. „The Heideggerian Roots of Everyday Aesthetics” (in Slovenian: „Heideggerjevski izvori estetike vsakdanjosti”). *Filozofski Vestnik*, vol.36, no.1, pp. 41-57, ISSN: 0353-4510 (revistă indexată ISI-AHCI)

Articole publicate în reviste indexate în baze de date internaționale: 1

2. Hainic, Cristian. 2015. „Phenomenology and the Study of Art: A Note on Interdisciplinarity”. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai - Philosophia*, vol. 60, nr.2, pp.67-75 (revistă indexată EBSCO, ProQuest, CEEOL).

Recenzii: 1

3. Hainic, Cristian. 2015. Review of Constance DeVereaux and Martin Griffin, *Narrative, Identity, and the Map of Cultural Policy: Once Upon a Time in a Globalized World*, Farnham, Ashgate (2013), în *Agathos: An International Review of the Humanities and Social Sciences*, vol. 6, nr. 1, pp. 136-141, ISSN: 2069–1025 (revistă indexată EBSCO, ProQuest).

Alte rezultate:

Editare Conference proceedings:

1. Dorsch, Fabian, and Rațiu, Dan Eugen (eds.) *Proceedings of the European Society for Aesthetics*, Vol. 7, 2015, ISSN: 1664–5278 <http://www.eurosa.org/proceedings/> (indexed by EBSCO)

Conferințe inter - naționale organizate:

1. The Conference of the European Research Network Sociology of the Arts, within the 12th Conference of the European Sociological Association (ESA), Czech Technical University, Prague, August 25-28, 2015
<http://www.esa12thconference.eu/programme>

2. Conferința națională *Estetică și Teorii ale Artelor (ETA)*, a patra ediție, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Departamentul de Filosofie, Centrul de Filosofie Aplicată, 11-12 septembrie 2015

Programul Conferinței: <http://hiphi.ubbcluj.ro/CFA/Program ETA 2015.pdf>

Rezumate: <http://hiphi.ubbcluj.ro/CFA/Rezumate ETA 2015.pdf>

Participări la conferințe internaționale și naționale

Internaționale: 8

1. Winter Symposium *Exhibiting the Everyday: Representing, Mediating, Experimenting*: D. E. Rațiu, "Fashion and Everyday Representations of the Body: Constructing Identity and Otherness in Transylvania", Oslo University College / University of Oslo, Norway, March 19-20, 2015.
2. The 7th Conference of the European Society for Aesthetics (ESA): D. E. Rațiu [as member of the ESA Executive Committee], Dublin Institute of Technology, Ireland, June 11-13, 2015.
3. IAA Conference 2015 *Revisions of Modern Aesthetics*: St. Maftai, "Everyday aesthetics, green aesthetics, environmental protest: The aesthetic struggle of environmentalism in Romania", International Association for Aesthetics (IAA), University of Belgrade, Serbia, June 26-28.
4. 12th Conference of the European Sociological Association (ESA): D. E. Rațiu, "Applications for Everyday Aesthetics in Daily and Organizational Life", Czech Technical University, Prague, August 25-28, 2015.
5. 12th Conference of the European Sociological Association (ESA): St. Maftai, "Civic environmentalism in Romania and everyday social aesthetics: a framework for assessing environmental protests as aesthetic social situations", Czech Technical University, Prague, August 25-28, 2015.
6. 12th Conference of the European Sociological Association (ESA): C. Hainic, "On the social nature of everyday aesthetic experience", Czech Technical University, Prague, August 25-28, 2015.
7. 12th Conference of the European Sociological Association (ESA): N. Sălcudean, "Organizational Aesthetics. Case Study: Paintbrush Factory, Cluj-Napoca", Czech Technical University, Prague, August 25-28, 2015.
8. 2nd International Conference on Communication and Education in Knowledge Society (CESC): St. Maftai, „The ‘environmental’ model as a philosophical framework for analyzing everyday aesthetics as ‘environmental’ communication”, Universitatea de Vest, Timișoara, November 5-7, 2015.

Naționale: 4

9. Conferința națională *Estetică și Teorii ale Artelor (ETA)*, a patra ediție: D. E. Rațiu, „Modă și reprezentări cotidiene: construirea identității și alterității în Transilvania (secolele 18-19)”, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Departamentul de Filosofie, Centrul de Filosofie Aplicată, 11-12 septembrie 2015.
10. Conferința națională *Estetică și Teorii ale Artelor (ETA)*, a patra ediție: N. Sălcudean, „Leadership estetic. Experiență cognitivă și senzorială în cadrul Fabricii de Pensule, Cluj-Napoca”, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Departamentul de Filosofie, Centrul de Filosofie Aplicată, 11-12 septembrie 2015.
11. Conferința națională *Estetică și Teorii ale Artelor (ETA)*, a patra ediție: St. Maftai „Estetica cotidiană, estetica mediului înconjurător, protestul ecologist: un exemplu de analiză a ‘situațiilor sociale estetice’”, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Departamentul de Filosofie, Centrul de Filosofie Aplicată, 11-12 septembrie 2015.
12. Conferința națională *Estetică și Teorii ale Artelor (ETA)*, a patra ediție: C. Hainic, „O problemă de contextualism ontologic în experiența estetică cotidiană”, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Departamentul de Filosofie, Centrul de Filosofie Aplicată, 11-12 septembrie 2015.